

SOCIALNA MISEL

LJUBLJANA

L. VI.

1 · 9 · 2 · 7

ŠT. 12.

VSEBINA 12. ŠTEVILKE Z DNE 1. DECEMBRA 1927.

Članki in razprave:	Stran
Dr. N. Preobraženski: Ob sovjetski desetletnici	233
Dr. Valenčič Vl.: Ideologija fašizma. (Konec.)	239
Miklavčič Fr.: Kulturne zveze naših izseljencev. (Konec.)	242
Erjavec Fr.: Bistvena vprašanja izseljeniškega skrbstva . .	246
Pregled:	
Politični pregled:	
Zunanje politični dogodki. (Fr. S.)	249
Notranje politični položaj. (Fr. S.)	250
Kulturni pregled:	
Križa knjige. (D. P.)	251
Socialni pregled:	
K reformi naše socialne politike. (E.)	251
Gospodarski pregled:	
Zbornica za trgovino, obrt in industrijo. (E.)	252
Na ovitku:	
Z našega knjižnega trga.	

„SOCIALNA MISEL“ izhaja vsakega prvega v mesecu. — Urejuje jo in oblastem odgovarja Fran Erjavec, na čigar naslov (Ljubljana, Kodeljevo) je pošiljati tudi rokopise. — Upravništvo je v Ljubljani, Jugoslovanska tiskarna, kolportажni oddelek, Poljanski nasip 2. Za Italijo je poverjeništvu v Gorici, Via Carducci 2. — Naročnina za vse leto znaša 50 Din, za Italijo 25 lir, za ostalo inozemstvo 60 Din. Izdajatelj: Dr. A. Gosar, Ljubljana. — Tiska jo Jugoslovanska tiskarna v Ljubljani, za katero odgovarja Karel Čeč.

SOCIALNA MISEL

L. VI.

V LJUBLJANI, 1. DECEMBRA 1927.

ŠT. 12.

Dr. N. Preobraženski:

Ob sovjetski desetletnici.

Teoretiki razpravljajo o sovjetski državi kot o socialnem eksperimentu svetovnega pomena: pozdravljajo ga ali odklanjajo po svojih političnih nazorih. Mednarodna javnost, ki vedno bolj pogaša predvojno močno Rusijo, se boji komunističnega rovarjenja. Za trimilijonsko emigracijo pomeni sovjetska vlada samo nesrečo. Toda »Socialna Misel« ne potrebuje razprave o teh stališčih, temveč kratek stvaren pregled sedanjih ruskih razmer. Podal ga bom na temelju razpoložljivih podatkov dnevnega tiska in uradne statistike. Šele poznejša raziskovanja bodo ugotovila popolno sliko onih vzrokov, ki so boljševikom predali od vojne utrujeno Rusijo. Vsekakor je bila njih zmagá zgodovinsko nujni zaključek revolucije. Pripravila jo je vlada Kerenskega sama, ki se je mogla nasloniti le na levičarske, njej neprijazne voditelje, v svojem strahu preh monarhistično reakcijo. Razpad nemške vojske je rešil boljševike nevarnega varstva cesarske Nemčije. Zmagó v meščanski vojni je odločilo poleg drugih dejstev (boj za južnoruski kruh, ki ga je pogrešal sovjetski sever in teror, ki je ustvaril rdečo vojsko) tudi splošno nagonsko nerazpoloženje do Anglije in Francoske. »Veliki zaveznici«, ki sta podpirali belo gibanje, sta pokazali preveč poželenja po ruskem premoгу in petroleju. Še zdaj in kljub vsemu izrabljajo sovjeti isto nezaupanje napram Romuniji ali Poljski, kjer ima Rusija toliko neporavnanih računov. Kratkotmalo, vedno bolj se uveljavlja nazor, po katerem »je boljševizem izrazito ruski pojav, ki je zrastel na nacionalnih tleh, in ni mogoč v sedanji obliki nikjer razen v Rusiji« (Miljukov, Rosija a perelome, I, 38). L. 1921. je odklenkalo prvotnemu vojnemu komunizmu, razblinile so se sanje o svetovni revoluciji in je moral Lenin priznati, da ni mogoče čez noč vpeljati socializma v kmečki Rusiji. Pričela se je doba t. zv. Nove Ekonomske Politike (Nep) in polagoma so se ustalile obstoječe razmere. Od tedaj je prva naloga sovjetske vlade, okrepiti svoj položaj in »za vsako ceno« vztrajati na krmilu, dokler ne napoči čas za internacionalni proletarski prevrat. (Lenin, Spisi, XVIII, 137.) VKP (vsesojuznaja komunist. partija), ki obvladuje državo, šteje 1,224.874 članov (od teh je 31% »pravih tovarniških delavcev«), nima pa nobenega javnosti pristopnega obračuna (letošnje poročilo generaln. tajnika Molotova). Stranka prejema letno iz državne blagajne čez 60 mil. rubljev, in sicer na deželi neposredno od nižjih davčnih uradov, v Moskvi pa od osrednje finančne oblasti. Polovica tega zneska se porabi kot plača za strankino vodstvo in osebe, druga polovica pa

gre za tisk, prireditve in sl. (Govor Kurskega na XIV. kongresu VKP.) Izdatki III. internacionalé se ne objavljajo. Kakih 8000 starih predvojnih boljševikov, ki so večkrat pri opoziciji, se izgubi sredi »Leninskega nabora« (novih članov, ki so pristopili po Leninovi smrti). Večina komunistov na odgovornih mestih ima nižjo izobrazbo (64,2%), srednjo šolo je dovršilo 16 in višjo 5,5% (»Izvestija«, cit. Rulj, 5. jan. 1923). Člane veže znana neizprosna disciplina, posebno pri t. zv. volitvah. Polagati morajo politični izpit in se odreči krščanstvu. Tudi privilegirani komunistični razred živi v strahu, da izgubi službe, ker hoče reducirati država vsaj 20% nastavlencev (predlog Sveta Narodnih Komisarjev). C. K. (strankin centralni komite v Moskvi, najvplivnejši urad, ki ma 500 telefonov, številno uradništvo, bolnico in prenočišče za članstvo) je zaposlen z razpravljanjem stalnih sporov, in z razkrinkavanjem lažikomunistov (ki se polastijo služb s ponarejenimi članskimi izkaznicami). Sploh obsega poslovanje CK desetstisoče prošenj in odloča celo, ali se sme posameznik vpisati na univerzo ali dati otroka v državno zavetišče. Nimam prostora, da bi poročal o upravni razdelitvi sovjetske zveze republik in avtonomnih dežel. Mislim tudi, da je znana lestvica vaških, okrajnih in gubernijskih sovjetov. Zbirajo se, da izvolijo Ispolkome (izvrševalne komisije) ali da pregledajo njih poslovanje. Volitve so vedno javne (z dviganjem roke) in volijo stotisoči volilcev samo komunistične poslance. Po uradnih podatkih jih je le 25% v vaških sovjetih, toda že 53 v okrajnih in 63 v gubernijskih sovjetih. Sovjeti so samo davčni in policijski organi osrednje vlade. Reforma 23. julija t. l. jim je izročila neprijetno skrb za šole in bolnice, ne da bi povišala potrebne kredite. Največ skrbi dela vladi denarno vprašanje. Červonec, 10 rubeljska enota, ki je nadomestil povodenj papirnatih rubljev, ima prisilni tečaj in ne sme v inozemstvo. Njegova nominalna vrednost (ca. 5 dolarjev) stalno leze navzdol, in zato mu je ljudstvo nadelo ime »črv«. Različna notranja posojila (skupaj do 400 mil. rubljev) obrestuje država z letnimi 14—16%. To pomeni seveda napredek v primeri z 36% do začetka Nepa. (Govor Lenina v Sovnarkomu, Izvestija 18. sept. t. l.) A industrija in obrt ne premoreta te visoke obrestne mere, in posledica je draginja. Zdaj je odrejeno obvezno podpisovanje »industrijskega posojila« po vseh državnih nastavljenih in članih strokovnih zvez, a uspeh je slab. »Izvestija« (uvodnik 23. sept. t. l.) obžalujejo nezaupanje do državnih hranilnic. Izmed dva milijona kmetov ima vložne knjižice samo 50 tisoč in pride tedaj en vlagatelj na vsakih dva tisoč ljudi. Vsi kmečki prihranki znašajo dva milijona červoncev (t. j. en milijon zlatih rubljev pri sedanji vrednosti červonca) ter pride na glavo samo ena kopejka prihrankov! Med tem so znašale kmetske vloge pred vojno čez dve milijardi rubljev (40% vse gotovine drž. hranilnic) ali dvatisočkrat več kakor zdaj. To nezaupanje izvira iz »govoric o zablembi predvojnih prihrankov« (v letih vojnega komunizma), in tudi se bojijo premožnejši vaščani, da bi jih preganjala oblast kot buržuje in oderuhe. »Treba je

proglasiti, da ne nasprotuje vložna knjižica proletarskemu značaju« (Ustjugov v »Pravdi«, 18. maja t. l.). Čim se sovjetom posreči, kljub splošnemu nezaupanju, najeti posojilo v inozemstvu (za katero nudijo 12—14% namesto običajnih 5—6%), bodo tudi morali uradno pribiti dejansko nizko vrednost červonca. Zdaj plovejo slejkoprej ostanki ruskega zlata v inozemstvo vsled pomanjkanja denarnega ali blagovnega kredita. Ob enem so se izjalovili poizkusi izrabiti tuj kapital za izkoriščanje ruskih gozdov, premogovnikov, petrolejskih vrelcev in sl. Inozemci ne marajo kopiciti červoncev, sovjeti pa jim ne morejo dovoliti izvoz zlate ali tuje valute, ker je itak težko vzdrževati tečaj červonca (Poročilo o načrtih komisarja za trgovino Scheinmana, »Rulj«, uvodnik, 17. sept. t. l.). Ne bom navajal podatkov državnega proračuna, katerih zanesljivost je nad vse težko ugotoviti. Glavni vzrok gospodarske krize leži v preganjanju zasebne lastnine. Zadnji zakon o zaplembi premoženja od 28. marca t. l. (objavljen šele v »Izvestijah« 8. sept. t. l.) kaže, da še vedno niso dani pogoji, pod katerimi bi se posameznikom izplačalo zidati nove, oz. odkupiti sedaj zaplenjene stare hiše. Državni socializem, ki zaposluje do dva milijona sovjetskih pristašev, hudo ovira gospodarski razvoj. Tekom treh let je požrla težka industrija čez eno milijardo červonih rubljev podpor, toda »socialistično nakopičenje« je ostalo na papirju. Gosplan, posebni statistični urad, določa gibanje vseh gospodarskih panog za eno oz. za pet let naprej. A obvezni načrti ostanejo neizvedljivi, dasi odgovarjajo posamezna podjetja letno na 300 tisoč vprašanj in stane to računovodstvo skoro eno milijardo letno (to je ena petina petmilijardnega sovjetskega proračuna). Razlike so neverjetno velike. Lani so n. pr. pričakovali od izvoza 680 mil. rubljev in dobili 408 mil. rubljev, uvoz pa je znašal namesto 518, le 459 mil. rubljev. Namesto aktivne bilance z 162 mil. prebitka so imeli 56 mil. pasiv. (Naknadno v »Ekonomič. Obozreniju«, Berlin, oktobra 1926.) Celu oblastva ne morejo ugotoviti točnih števil. Komisar delavsko-kmečke inspekcije Ordžokonidze uradno ugotavlja v »Izvestijah« 1. t. m., da je izračunalo devet državnih trustov (predilniški in dr.) svoj dobiček v znesku 316 mil. rubljev. Istočasno tudi SNH (Svet narodnega hojzajstva, višji gospodarski urad), da znaša dobiček le 209 mil. in Finančni komisarijat, da je vsota višja — 392 mil. Treba je umetno »soglasiti« te nasprotne podatke. Neskončno računovodstvo, čigar cilj je poceniti produkcijo, jo v resnici draži. Komunistična uprava velepodjetij nudi hvaležno gradivo vsem sovjetskim humoristom. Neštevilne uradne revizije (zakon 28. avg. 1926) stalno ugotavljajo nemarno poslovanje uradnikov, nizko produktivnost delavcev, a nič ne storijo za »zvišanje discipline«. Po uradnih podatkih (Planovoje hojzajstvo, maj 1926) se je podražila produkcija pri moskovskih predilnicah in livarnah vsled visokih upravnih stroškov petkratno v primeri s predvojno dobo. Po Sosnovskem (Izvestija, 8. febr. t. l.) stane moskovsko tovarno delo enega para čevljev 1 rb. 04 kop. Toda iz tovarne gre gotovo blago v Usnjarski trust. Ta ga

pošlje v Sindikat za prodajo usnja. Odtod pridejo čevlji v Zadržno centralo in šele ta jih izroči svoji podružnici na prodaj. To potovanje stane dražje kakor delo samo, »ker ima naša bedasta lestvica dve nepotrebne stopnice odveč«. Delavske zadruge, ki kupujejo zelje po eno kopejko funt, ga prodajajo na drobno po 10—12 kop. Pri krompirju znaša razlika 0,75 in 4—5 kop. (Ekonomičeskaja Žiznj, 8. jun. t. l.) — Po uradnem rožnatem zatrdilu so oživili sovjeti do 70 odst. predvojne težke industrije. Kljub temu ni možno primerjati sedanjega in predvojnega pridobivanja lesa in premoža. Obenem so nazadovale in hudo podražile produkcijo livarne, to pa do zdaj ovira ureditev železnic. Letos so imele sovjetske železnice 140 mil. rb. primanjkljaja, in bo transport vedno dražji (Inženir Sauer, »Pravda«, N. 198 t. l.). Do 86 odst. izvoza in 78 odst. uvoza oskrbuje zdaj trgovska mornarica (pred vojno so bile železnice nasprotno na boljšem). Samo 3 odstotke tega prometa pride na domače ladje, 97 odst. pa ostane tujcem. Jeklo in druge potrebščine so tako dražje, da bi stala nova ladja na Ruskem trikrat več kakor pri naročilu na Angleškem. Odtod načrti o nakupovanju ladij v inozemstvu, kar pa še vedno ovira pomanjkanje denarja (»Torgov. flot«, oktoberska štev. 1925). — Skrajna neokretnost sovjetskega trgovskega aparata ustvarja pogoje za obstoj zasebne trgovine, ki še vedno ni uničena. Pri trgovcu se prej dobijo življenske potrebščine, dasi so dražje, dočim zadrugam vedno zmanjka sukna, moke, soli in sl. Ljudstvo posebno godrnja radi draginje ali pomanjkanja blaga, predvsem bombaževih tkanin. To dejstvo zelo slabo vpliva na izvoz žita, glavni steber sovjetske trgovine. Kmet ne mara prodajati, če si ne more nabaviti obleke in rajši podela žito v žganje. Plačal bi še tako visoke cene, toda vlada mu prepusti kvečjemu četrti del vse produkcije (dasi tvorijo kmetje 80 odstotkov prebivalstva). Industrijsko blago dobivajo predvsem privilegirani mestni sloji (komunisti in delavci), kmetje pa kupujejo pod roko in veliko dražje. Posledica je nazadovanje kupne moči červonca, in največ neprilik imajo zopet državne tovarne ter prodajalne. Tudi široki delavski sloji trpijo od nestalnosti cen, dasi so razmeroma najbolj plačani, in vlada misli na znižanje njih dnevnic. (Govor Rikova pri otvoritvi letošnjega sovjetskega kongresa.) — Delavcem vlada izkazuje največ pozornosti, zato pa ne beleži komunizem skoro nobenih uspehov med kmeti. (J. London ugotavlja ta mesec v »Journalu« samo 220 tisoč komunistov med 120 mil. kmetov.) Sedanji agrarni zakon iz l. 1922. je samo potrdil revolucijsko »pravično razdelitev«, pri kateri so izgubili zemljišča graščaki in drugi premožnejši zasebniki, toda drugače je zaostal za obstoječimi razmerami. Nehote, in nekaj let kesneje kot v mestu, mora vlada pričeti z Nepom tudi na vasi. Sovjeti so se prepričali o gospodarski nezmožnosti svojih komun, ki so jih drago stale, pridelajo pa komaj 0,8 odst. celotne letine. Ta primer ljudstva ne more navdušiti za socializem (Kricmanovega članki v listu »Na agrarni fronti« t. l.). Komune so samo obudile zavist do »letoviščarjev«, katerim je leto za letom

podarila vlada denar, orodje, živino, ne da bi kaj dosegli. Državni izvoz žita in državna trgovina slonita na premožnejšem »krepkem« kmetu. Zdaj so primorani sovjeti vpoštevati njegove želje kljub ostrim ugovorom levičarskih komunistov. »Zdaj nima gruda pravega gospodarja.« Država jo je proglasila za svojo last, in z njo razpolaga občina (znani »mir«, ki vedno nanovo deli polje med gospodarje). »Krepki« kmet si želi dedno lastnino ali vsaj zakup, pri katerem bi vedno sin podedoval očetovo polje. Dejansko itak vlada na vasi denarno gospodarstvo, in vse prepovedi so brez moči. Premožnejši gospodarji imajo podnajemnike, katerih polje obdelajo za polovico letine in sl. Število slabo plačanih in izkoriščanih poljskih delavcev znaša do 2,200.000. (Izvestija, šte. 193 t. l.) Obenem se boji »krepki« kmet, da ga ne bi zapisali med buržuje; lista ne naroča, hlapce prikriva ali dobrega konja zamenja za mrho, »ker bi bil sicer neusmiljeno obdavčen«. Posebni »komiteji vzajemne pomoči« še vedno poskušajo povzdigniti »revne« ali vsaj »srednje« kmete na račun »krepkih«. Ti stalni neuspešni poizkusi »razslojiti vas« so obrodili globoko nezaupanje do vlade. (»Bednota«, šte. 1711 t. l.) »Kmetje se bojijo sovjetov, ne vedo, ali je res umrl Lenin in niso nikoli čuli o Čičerinu« (J. Schafir, Gazeta i derevnja, 2. izdaja, Moskva, 1922). Letos hoče vlada dovoliti 12 letni zakup zemljišč, podnajemništvo in celo hlapce, dočim po čl. 131 obstoječega zakona ne sme nihče imeti več polja, nego ga more obdelati z lastno rodbino. (Glej zakonske predloge poljedelskega komisarja v lanski »Ekonomič. Žižnji«, november). Istočasno vlada priznava doslej samo neuradno dovoljene kmečke shode, čeprav so pri njih udeleženi bogataši, katerim je odvzeta volivna pravica za sovjete (Novi zakon o seljsovjetih, Izvestija, št. 200 t. l.). Shodi si vedno nezakonito lastijo pravice seljsovjetov ter izvršujejo namesto njih sodno in davčno oblast. »Sploh je prebivalstvo zase in uradi tudi zase«, prizna neki državni pravdnik v letošnjem »Ježenedelniku« sovjetske justicije. (Članki o vasi Lisa gora Saratovske gubernije.) Kmetje tožijo, da imajo slabše šole kakor poprej, premalo lekarn in zdravnikov ter so izročeni mazačem. Pisatelj A. Jakovljev (ki ga je poslala vlada, da prouči rojstno vas v Karski guberniji) je sklical kmete na razgovor. Kmalu so prinesle kmetice kruh »za zaprte«. Ko je odpustil Jakovljev kmete domov, »so strmeli in jo hitro pobrisali, da se ne bi gospod premislil« (pričakovali so globo ali zapor). — Zanimivi podatki o gibanju letine in izvozu žita so preobsežni, da bi jih navajal. Omenim samo, da sedanji agrarni red ovira napredek. Ni več veleposestev z njih izdatnim pridelkom. Kmeta pa malo veseli prodajati letino državnemu monopolu po stalnih (»limitnih«) cenah, ki zaostajajo vedno za dejansko vrednostjo. Razen tega plačujejo kmetje visoke naravne davke (470 mil. pudov žita letno) in si sploh malokaj kupijo za denar vsled nenaravne druginje industrijskih izdelkov. T. zv. »škarje« (razlika med cenami deželnih pridelkov na eni in železnine, tekstilnega blaga etc. na drugi strani) gredo vedno bolj narazen. Strokovnjaki so izdelali številne

predloge, toda »škarje se še vedno nočejo zapreti«. Vlada je primorana izvažati žito, ne da bi se ozirala na prehranjevalno stanje dežele, ker je izvoz glavni vir dohodkov. — Po vojnah, revoluciji in lakoti je Rusija izgubila 6,2 mil. ljudi (4,5 odst. prebivalstva). Toda zdaj je ta izguba že nadomeščena in naraste prebivalstvo letno za 2,5 odst. To stalno zvišanje gre tako daleč, da bo l. 1941. imela Rusija 190,5 mil. prebivalstva, tedaj skoraj toliko, kakor pred vojno (dasi je izgubila do 2 odst. gosto naseljenega zapadnega ozemlja). Nobena druga država ne izkazuje toliko rojstev. Kmečki naraščaj sili v mesta, ker mu doma starinsko tripoljsko poljedelstvo nudi premalo zaslužka in tudi prostora. Toda ruska mesta so zelo opešala; šele l. 1931. bodo dosegla predvojno število prebivalstva in šele l. 1941. bodo tvorila 20 odst. prebivalstva. V mestu ni zaslužka. Število tovarniških, trgovskih, stavbenih in prometnih delavcev je padlo od 10,2 mil. (l. 1913.) na 8,4 mil. Namesto predvojnih 104 rubljev pride sedaj na posameznika le 97 rubljev letnih dohodkov. Rusija ima že zdaj 9 mil. kmetov odveč poleg 1353 tisoč brezposelnih po mestih. (Gosplan. Perspektive narodn. kozajstva SSSR 1927—1931.) Vodja Pereselenčeskega komiteja Boljšakov poroča (Izvestija, št. 152 t. l.), da bo morala vlada tekom 10 let preskrbeti kredite za 4 mil. kmetov. Do 60 odst. površine Sovj. Zveze sploh ni obdelano. Sibirske stepe nudijo čez 1 mil ha, kirgiške stepe do 80 mil. ha, severni pra gozd od finske meje do Tihega oceana 232 mil. ha in Turkestan oz. Kavkaz do 7 mil. ha za poljedelce pripravnega sveta. Toda razpoložljiva sredstva ne dovolijo preseliti tekom l. 1927./28. več kakor 203.115 ljudi. — Naj zadostuje ta pregled poglobitnih težav, da si ustvari čitatelj splošno ekonomsko sliko sedanje Rusije. Njeno duhovno življenje je itak splošno poznano iz naših dnevnikov. »Na verski fronti« se je menda vlada prepričala o brezuspešnosti preganjanja, kateremu kljubuje mučeniška Ruska cerkev. Gorostasno propadanje srednje in višje šole, ki so se spremenile v učilišča komunističnih nauk, je prestrašilo komuniste same. Isto velja za rodbinsko življenje, katero so tako smotreno podkopavali, dokler ni prisilila splošna razuzdanost, zahtevati »proletarsko nrvstvenost«. Socialna oskrba je pod kritiko, in do dveh milijonov podivjanih, razcapanih vojnih sirot še vedno ogroža javnost. Sovjetsko civilno in kazensko pravo se roga našim pojmom o osebnih pravicah. Sodniki se ne brigajo za postave in javnost, odvetniki pomenijo vedno manj. Najneznatnejše sodnijske zadeve se vlečejo od dveh do pet mesecev in lani je po nepotrebnem obdolžilo državno pravdnništvo 1,066.687 oseb, ki so bile pozneje vse oproščene. Preiskovalni zapor traja leta in leta ter vedno bolj primanjkuje prostora v ječah. (Poročilo delavsko-kmečke inspekcije od 1. sept. t. l.) Drugače tudi ne more biti, ker je teror slejkoprej temelj sovjetske oblasti. Literaturo tišči neizprosna cenzura, in javnost najrajši čita klasike ali prevedene romane. Ne bom govoril o rdeči vojski (katere protižidovsko razpoloženje vlado skrbi), a na področju zunanje politike omenim samo usodne dogodke na daljnem

Vzhodu, kjer se je polastila Japonska važnih ruskih postojank. Samo naravni zakladi in potrpežljivost prebivalstva so svojetski vladi dovolili, dočakati 10 letnico. Poizkusi s socialistično državo se niso obnesli, in vsi protesti komunistične opozicije ne morejo zadržati mučnega rojstva novega kapitalizma. Ob svojem jubileju vlada obljublja . . . 7 urni delavnik, 75 mil. rubljev za šole in delavska stanovanja ter pokojninski zakon za bodočo postopno preskrbo starcev in revnih kmetov. To je tudi vse . . . Kljub vsemu polagoma nadomešča nekdanje podiranje težavno ustvarjanje v znamenju ojačene nacionalne zavesti. Težko je misliti, da bi se izpremenila sovjetska vlada v pravo demokracijo. Dovršila bo svoje zgodovinsko poslanstvo, ko bo nastala Nova Rusija.

Dr. Vlado Valenčič:

Ideologija fašizma.

(Konec.)

Dočim je objektivni namen države samo političnega pomena, je vprašanje po subjektivnem namenu države, to je razmerje države k individualnim namenom, važno z državnopravnega stališča. Tu spoznamo odnos med državo in državljani. Od določitve namenov je odvisno, kje ima svoje meje državna oblast. Da ima državna oblast svoje meje, je utemeljeno v naši zavesti, da nismo sužnji države, podvrženi neomejeni vsemogočnosti. Demokratične in moderne so teorije, ki iščejo namen države v zavesti naroda in časa. Te teorije so si edine v tem, da ima država skrbeti za vse skupne interese le v toliko, v kolikor ne zadostuje posameznik ali organizacija za doseg določenega cilja. Čisto individualni interesi so prepuščeni posamezniku, da jih sam zastopa. Skupne interese zastopa država uspešno le v toliko, v kolikor je mogoče uporabljati zunanja sredstva. Kar pa je odvisno od človeške notranjosti, od duševnosti, je izključeno od vpliva države.

Fašizem pa ne pozna mej državne oblasti, kakor ne pozna sfere, kjer bi bil posameznik prost od državnega vmešavanja. Vse življenje, posameznikov in družbe, je postavljeno pod nadzorstvo države. Na vseh poljih zahteva fašizem za državo odločilno besedo. Je to nekak državni absolutizem. Država pozna samo podanike, ne državljanov. Država je fašizmu najpopolnejše bitje in posebljena nrvnost, zato je vsak dvom o njeni upravičenosti izključen. To povzdigovanje države napravi fašizem soroden z Heglovo filozofijo.

Da fašistovska država lahko zasleduje svoje cilje, mora imeti moč, da svojim državljanom lahko predpisuje smer njihovega delovanja in ravnanja. V to svrhu je fašizem izdelal upravno organizacijo, ki je najkrepkejša opora režima. Sloni na principu hierarhije. Vsa oblast je prenešana na eno samo osebo; eksekutivna oblast je najvišja. Subordinacija je glavno

načelo v javni upravi. Fašizem je samoupravi odločno nasproten, pa to je logično, saj samouprava začne šele tam, kjer subordinacija preneha.

Fašizem ne pozna posameznika kot subjekta političnih pravic, posameznik ima nasproti državi samo dolžnosti. Pokorščino in disciplino zahteva od vsakega. Velja načelo, da kar ni izrečno dovoljeno, je prepovedano. V sindikatih in federacijah hoče fašizem nuditi ljudstvu nekako nadomestilo za prejšnje politične pravice. A vstop v te ni vsem mogoč — samo zvesti pristaši postanejo in ostanejo člani — zato in pa vsled pretežnega vpliva državne uprave v njih ne morejo stanovske organizacije postati bivšemu parlamentu enakovredno torišče za politično udejstvovanje naroda kot prvega državnega organa in pa nositelja najvišje državne oblasti.

Da pa utemelji fašizem vlado hierarhije nad ljudstvom in premaža demokratično čustvovanje mas, je moral poseči po teoriji o nadljudeh in po mithosu. Najvišji hierarhi so nadjudje, ki se izberejo sami in se postavijo na čelo države, da jo vodijo. Sila pa, ki je v revoluciji, jim je sredstvo za uresničenje njih programa. Hierarhe in pa revolucijo pa obdaja mithos, ki je podoben tistemu, ki ga revolucionarni socialisti okoli G. Sorela vidijo v generalnem štrajku. Mogoče je potreba po mithosu ostala Mussoliniju iz tistega časa, ko je bil Sorelov pristaš. Obstoji pa fašistovski mithos v veri, da so voditelji konkretni izrazi narodove volje ter v prepričanju, da je fašistovska revolucija odkrila pravi namen države.

Na gospodarskem polju hoče fašizem zasigurati državi vpliv s sindikati in korporacijami. Vsa njihova organizacija priča, da imajo bolj namen podpirati gospodarsko politiko države, kot pa biti interesna zastopstva organiziranih. Saj so korporacije, ki so v njih zastopani delodajalci in delojemalci, celo proglašene za državne organe. Da pa organ, ki vrši državne funkcije, ne more obenem nasproti državi zastopati drugih interesov, je jasno. Fašistovski sindikati in korporacije dajejo državi samo priložnost, da posega v gospodarsko življenje. Več o njih razpravljati je na tem mestu nepotrebno.⁷

Prav tako velik vpliv, kot v gospodarstvu, hoče fašizem pridobiti državi tudi na kulturnem polju. Vzgoja mora biti državna, to je fašistovska. Mladina mora biti vzgojena v novem duhu, prisvojiti si mora nova politična načela, kajti le na ta način je zasigurana bodočnost fašistovski državi. Da pa tudi izven šol ni mogoče med mladino delovati v nasprotju s fašistovskimi smernicami, je država enostavno monopolizirala organizacijo mladine. Organizacija je samo ena in to je fašistovska Opera Nazionale »Balilla«. Težko prizadete so bile z novo uredbo tudi katoliške organizacije skavtov (Esploratori cattolici), čijih društva so se v krajih z manj nego 20.000 prebivalci razšla, ker njih obstoj po zakonu ni bil več mogoč. Takrat je posegel vmes tudi papež Pij XI. in pisal pismo

⁷ »Socialna misel« je itak prinesla v 1. in 2. številki, t. l. članek od B. Dulibiča, glej tudi »Fašistovska ustava dela« v 7.—8. in 9. številki.

kardinalu Gasparriju, kjer je pozval prizadeta društva, da se sama razidejo ter je izrazil svojo žalost, da je prisiljen storiti ta korak.⁸

Isti namen kot Balilla za mladino ima Opera del Dopolavoro za odrasle. To so našim izobraževalnim društvom podobne organizacije. Zakonodajalec tu še ni zavzel tega stališča, kot pri Balilla, faktično pa bo položaj isti. To vidimo sedaj prav jasno, ko oblast dan za dnevom razpušča naša prosvetna društva z isto monotono motivacijo, da delujejo v nasprotju z nacionalnim redom, to je pri sedanjih razmerah s fašizmom.⁹

Isto kot s prosvetnimi je tudi s sportnimi društvi. Njih pripadnost k centralnim sportnim organizacijam, ki so seveda fašistovske, je obvezna. Pri naših društvih se razpust utemeljuje s tem, da delujejo izven centralne organizacije.

Zdi se nam potrebno, da potem, ko smo očrtali fašistovske smernice v politiki, gospodarstvu in kulturi, omenimo še, kakšno stališče zastopa fašizem v politiki prebivalstva. Prebivalstvo države je narod, torej podlaga za državno udejstvovanje. Fašizem, ki ima ekspanzijo v svojem programu, je nujen zagovornik velikega števila prebivalstva. Torej tudi tu sorodnost s prosvitljenim absolutizmom 18. stoletja! Radi tega je hud in neizprosno nasprotnik neomalthuzianizma, ki z ozirom na gospodarsko stanje zagovarja umetno omejitve rojstev. Poudarja pa potrebo plodovitosti in odklanja neomalthuzianizem le iz nacionalnega stališča, moralno vprašanje pušča odprto.

Obširno udejstvovanje, ki je svojstvo fašistovske države, zahteva dobro izpeljano upravno organizacijo. Ker stari uradniški aparat ni mogel prevzeti vseh nalog, ustanovil je fašizem v svojih organizacijah nove hierarhije. Gospodarstvo uradništva po poklicu in pa častnega (od zgoraj postavljenih in odvisnih tajnikov in voditeljev raznih organizacij) je fašistovska posebnost. Značilno je, da je fašizem prijazen oblastvom, kjer odločuje ena sama oseba (Bureausystem), in da je tista, kjer je odločevalo več oseb (Kollegialverfassung) reorganiziral in prikrojil prvemu sistemu (n. pr. ministerstvo, načelnik vlade in ne samo primus inter pares; občinski načelniki po odpravi občinskih svetov itd.).

Kot smo videli, postavi fašizem eksekutivo na prvo mesto, zakonodaja in sodstvo sta ji podrejena. Radi tega se fašistovska država oddaljuje od pravne države in se približuje policijski. Saj je bistvena lastnost

⁸ V pozivu, naj se društva sama razidejo, jih papež opozarja na lepe besede Davidade: »Če moramo umreti, naj bo to rajši po Tvoji roki, Gospod, kot pa po rokah ljudi.« V tem pismu je tudi papeževa sodba o fašizmu. Papež pravi med drugim, ko govori o zakonu o Balilla: »Sedaj gre za legislativne določbe, v katerih se predpisuje pouk doktrine, pri kateri imamo razloge za bojazen, da je osnovana ali pa da vrhuje v umevanju države, ki smo ga morali, dolžni apostolskemu nadzorstvu, že v dveh konzistorijalnih nagovorih označiti kot nesoglasujoče s katoliškim umevanjem (Come non conforme alla concezione cattolica). «Corriere della Sera», 25. jan. 1927.

⁹ »Naš čolnič«, glasilo Prosvetne zveze v Gorici, poroča v septemberski številki, da je goriška prefektura ukinila do tedaj 42 društev, v drugih pokrajinah je isto.

te, da se uprava ne smatra vezano in, da dela po »prostem preudarku«. Za državljane take države pa velja tisto, kar je rekel Proudhon: Kdor je vladan, je pri vsakem dejanju, pri vsakem poslu, pri vsakem gibu zapisan, registriran, pošteti, taksiran, kolkovan, odmerjen, rubriciran, ocenjen, obdavčen, avtoriziran, vidiran, posvarjen, oviran, poboljššan, uravnan in korigiran.¹⁰

¹⁰ Ch. Gide und Ch. Rist: Geschichte der volkswirtschaftlichen Lehrmeinungen, III. Aufl., Jena 1923, str. 681 op. 3, citat iz Proudhonove »Idée générale de la Revolution«, str. 341. Pa še naprej našteva, kako se godi vladnim: Pod pretvezo javne koristi in splošnega blagra je ozmerjan, uklenjen, zaprt, izžeman, monopoliziran, koncesijoniran, izmolzen, mistificiran in okraden; pri najmanjšem odporu, pri prvi pritožbi bo zatiran, kaznovan, obrekovan, razdražen, očrnjen, do smrti pobit, razočaran, v ječo vržen, ustreljen, na kose raztrgan, odsojen, obsojen, deportiran, žrtvovan, prodan in izdan, in da nič ne manjka, bo s tepcem nagnan, za nos voden, psovan in zasramovan in onečaščen. To je vlada, to je njena pravica in njena morala.

Francé Miklavčič:

Kulturne zveze naših izseljencev

s staro domovino, s posebnim ozirom na ameriške razmere.

Kot smo videli iz gornjega pregleda, se ameriško organizirano javno mnenje med našimi izseljenci precej razlikuje od razmer v stari domovini. Na časnikarskem polju močno prevladuje tako zvana »liberalna«, »socialistična« in »svobodomiselna« smer, in najmočnejša podporna organizacija je oficijelno »socialistična« (socialnodemokratična). Skoraj bi mogli reči, da je v Ameriko vsled ugodnih finančnih razmer danes tako rekoč prešel sedež slovenskega »socialističnega« gibanja, ki svoje pristaše ter sorodne politične in gospodarske organizacije v stari domovini v moralnem in gmotnem oziru prav izdatno podpira ter predstavlja prav za prav edino ameriško organizacijo, ki stoji v živahnem stiku z idejnimi somišljeniki v stari domovini.

Na drugi strani pa moramo konstatirati, da se našim domačim, na pozitivno verski in narodni podlagi slonečim organizacijam v stari domovini, če izvzamemo »Družbo sv. Mohorja«, ni posrečilo ustvariti in vzdrževati res trajnih in dejanskih stikov s sličnimi, oziroma idejno sorodnimi organizacijami onkraj Atlantika, in še celo nekateri ameriški slovenski duhovniki so mi v prejšnjih časih osebno tožili, da so se včasih pri obisku v stari domovini čutili kar nekako tuje ter so iskali nekake javne ali društvene baze, na katero bi se lahko obrnili in oprli. Pač je res, da z izseljenci veliko občujemo kot posamezniki, predvsem v kolikor so naši sorodniki in osebni prijatelji, manjka pa slovenskim, na pozitivno verski in narodni podlagi slonečim organizacijam v tem oziru organizirane društvene baze. V mnogem oziru je to škoda in bo treba iskati remedure, dasi stvar ni tako lahko izpeljiva kot bi se zdelo na prvi pogled.

Predvsem je treba konstatirati, da je tradicionalna slovenska kultura kmečko-konservativna ter je v liberalni gospodarski dobi dobila močan individualističen izraz. Kdor ima n. pr. globlji vpogled v naše kmečko združništvo, mu bo znano, da je treba v našem ljudstvu zopet nanovo vzgajati zavest skupnosti in da je to vzgojno delo včasih jako nevhvaležno. Vobče pa je vzgojno delo naših organizacij prilagodeno predvsem že dejansko obstoječim razmeram ter je premalo računalo z dejstvom, da osobito v Sloveniji poljedelstvo faktično preživlja vedno manj ljudi in da so se ljudje začeli izseljevati posebno v dobi, ko je vsled vedno večje uporabe poljedelskih strojev in propada domačih obrti postalo veliko delovnih moči, gostačev, bajtarjev itd. doma tako rekoč nepotrebnih. Kot izgnanci z rodne grude so morali po svetu s trebihom za kruhom. Že v etapah preko gornje-štajerskih in porenških nemških rudnikov, ki jih je pogosto vodila pot v ameriške rudarske revirje, je objela te ljudi ideologija četrtega, t. j. delavskega stanu, ki se je v polpreteklem času nekako še moral boriti za enakopravnost in upravičenost obstoja v okviru slovenske kulture. Tako se n. pr. še vsi spominjamo, da smo Ivana Cankarja šele po njegovi smrti z veliko težavo proglasili za umetnika, za boğonadarjenega kulturnega delavca. Tipični ameriški izseljenec je bil »majnar« (rudar), in ker so ravno rudarji vsled svojega nevarnega poklica po vsem svetu najbolje organizirani, je individualistično vzgojeni kmečki sin postal v Ameriki v ostrem boju z najizrazitejšim kapitalizmom navdušen pristaš skupnega, organiziranega nastopa.

Ameriške organizacije so torej izrazito delavske, dočim je delavstvo kot tako v konservativno-kmečkem obeležju stare domovine imelo le neznatno vlogo; vodijo pa ta delavska društva pogosto »nešolani« inteligenti, katerim čisto pustimo v stari domovini premalo možnosti za udelestvovanje, kajti tu smo se vseh organizacij polastili »šolani« inteligenti (včasih tudi neinteligenti). Treba je pač upoštevati, da nobena šola inteligence ne more ustvariti, ampak jo kvečemu razvije, kolikor je je že Bog dal. Inteligenco pa lahko razvije tudi šola življenja, posebno težki napor in boj za obstanek, ki ga morajo voditi naši izseljenci sredi neprijateljskih razmer. Tu vidimo torej razlike in težkoče, ki jih bo treba s previdnim in taktim postopanjem premostiti. Mentaliteta, oziroma idejna podlaga ameriških delavskih organizacij je torej svoje posebne vrste in nič čudnega ni nazadnje, če se pojavlja kot nekak kontrast proti razmeram v stari domovini ter išče ožjih stikov samo s sorodnimi, delavskimi organizacijami, ki vsaj na papirju in ideološko še vzdržujejo nekako revolucionarno-bojno razpoloženje proti obstoječemu kapitalističnemu družabnemu redu.

Tako zvano »svobodomiseltvo« slovenskega delavskega časopisja v Ameriki pa nima nobene bistvene zveze z gori omenjeno delavsko mentaliteto, ampak je tam le še nekaj slučajnega, prav za prav nekaj karakteristično evropskega, znak, da to časopisje po duhu še vedno ni amerikanizirano, čeprav se ponaša s tem geslom. Pravo ameriško (angleško)

časopisje je za širokogrudno versko toleranco, ki prepušča vsakemu državljanu, da se ravna po svoji vesti; ameriška žurnalistika v splošnem spoštuje v soglasju z javnim mnenjem vsako versko prepričanje, gotovo pa nobenega ne napada. Tudi ameriške delavske organizacije (American Federation of Labor), slično kot po ostalem anglosaškem svetu, nimajo nobene protiverske osti, temveč se pečajo samo s strokovnimi vprašanji. V tem oziru bi mogli na gotovih poljih »amerikanizacijo« le pozdraviti, dasi se ji s kulturno-narodnega stališča skušamo ustavljati. V kolikor je mogoče predvideti, bodo dejanske razmere delovale v tem smislu, posebno še zaradi tega, ker se je tudi v Jugoslaviji v tem oziru že mnogo obrnilo na bolje.

Koder je poleg šole tudi vse javno življenje docela tuje, ima v domačem jeziku pisana knjiga ali časnik, ki redno prihaja v hišo, tem važnejšo vlogo. Zato bi bilo treba iz stare domovine primerno organizirati dopisovanje v naše ameriško časopisje, kajti v Združenih državah je n. pr. italijanska propaganda vsled močnega italijanskega življa izredno razvita ter bi bilo treba ustvariti primerno protiutež. Ustvarile naj bi se tudi posebne izseljniške knjižnice, za katere so že izdelani načrti in ki bi se v gotovih slučajih eventuelno mogle priključiti že obstoječim javnim knjižnicam.

Za prosveto v ožjem oziru se v Združenih državah zanimajo mnogo-brojna domača kulturna, pevska in telovadna društva, ki pogosto prav živahno delujejo, prirejajo predstave, koncerte, zabave, izlete, piknike itd. Zdi se mi, da bi bilo za ta društva velikega pomena, če bi mogla vzdrževati kolikor mogoče stalne stike s sličnimi društvi in organizacijami v stari domovini. Američani nas radi obiskujejo in na ta način bi se dobila prilika, da bi od časa do časa prišlo na obisk tudi kako domače društvo, ali vsaj več članov skupno, drugo leto bi pa recimo prišli na vrsto ostali. Na drugi strani bi se pa njihovo delovanje poživilo, če bi jih včasih mogel iz stare domovine obiskati kak predavatelj, umetnik, violonist itd. Slične turneje naj bi podpirala tudi država iz domoljubnih ozirov.

Tudi naši izseljenci po evropskem kontinentu, Nemčiji, Franciji itd. imajo svoja različna prosvetna in podporna društva in tudi tem naj bi se omogočil kar najožji stik z domovino. Skupna potovanja se iz teh dežel prirejajo še mnogo lažje ter naj bi postala po možnosti sploh permanentna institucija v naših medsebojnih odnošajih. V tem oziru moramo predvsem pohvaliti svoje rojake v Nemčiji, ki so nas koncem avgusta t. l. zopet obiskali.

Po vseh deželah našega izseljeništvaja naj bi se osnovala, v kolikor še ne obstojajo, podporna in prosvetna društva, ki naj bi bila v ozkem stiku s sličnimi organizacijami v stari domovini. V kolikor pa te ne zadostujejo, naj bi se osnovala posebna organizacija, ki naj bi se pečala z izseljeniškim vprašanjem z vseh v poštev prihajajočih vidikov ter naj

bi z vsemi primernimi sredstvi izkušala gojiti kar najožje stike z našimi izseljenci v smislu gornjih izvajanj ter jih tako varovati pred raznarodovanjem.

K sklepu bi moral razložiti še, zakaj sem smatral za potrebno, da v tem sestavku očrtam v kratkih potezah kulturne razmere med našimi izseljenci v Združenih državah ter označim nekatere možnosti, kako bi jih kljub grozeči »amerikanizaciji«[»] še vedno mogli prikleniti na njihovo staro domovino. Naglašam, da imamo tam preko 600.000 ljudi našega jugoslovanskega pokolenja, in med temi samih Slovencev preko četrtilijona, dočim je v Južni Ameriki maksimalno 100.000, v Kanadi recimo kakih 50.000 do 60.000, v Južni Afriki, Avstraliji in Novi Zelandiji pa skupno kakih 20.000 do 30.000 jugoslovanskih izseljencev. Statistike glede kontinentalne evropske migracije nimam na razpolago, vendar pa se nikjer niti izdaleka ne more meriti z našo severoameriško kolonijo. Je pa to tudi finančno najboljše fundirana in v vsakem oziru najbolj ustaljena kolonija, ki bo kljub zastoju v nadaljnjem priseljevanju še dolgo vrsto let imela važno vlogo v našem narodnem in gospodarskem življenju. Njena organizacija nam pa tudi naravnost služi za vzor, kako naj si s primernimi variacijami uredijo svoje življenje naši izseljenci po drugih deželah, zlasti pa po prekomorskih krajih.

Poudarjati moram še eno stvar. Svoje ljudi moramo potom organizacij vzgajati tako, da bodo v slučaju potrebe tudi v tujini mogli uspešno voditi življenski boj, da bodo znali nastopati s primerno samozavestjo ter tako delati čast svoji stari domovini. Bidek je pogosto kruh izseljencev in malo je ljudi, ki vedo, s kolikim trudom je prisluzen denar, ki ga naši rojaki iz daljnih krajev onstran morja pošiljajo svojcem v domovino. A žalibog se naše narodno gospodarstvo v Jugoslaviji danes še ne nahaja na taki stopinji razvoja, da bi nam ne bilo treba računati z izseljevanjem kot z nekim potrebnim zlom. Ravno zaradi tega pa se mi zdi potrebno grajati sistem naše splošne ljudske vzgoje, ki je mogoče dober za tiste ljudi, ki ostanejo v ožjem krogu svojega domačega kraja, ne zadošča pa vedno za one, ki si morajo služiti svoj kruh v tujini.

Predvsem se pogreša pri nas vzgoja k samostojnosti, podjetnosti, inicijativnosti. Angleže in Američane vzgajajo, češ da so rojeni voditi, odrejevati, zapovedovati, naši ljudje pa so le prepogosto navajeni samo ubogati, klanjati se, služiti drugim in vsled tega morajo pogosto po svetu opravljati najtežja in najslabše plačana dela. S primernim preokretom in večjo prožnostjo bi se dalo po naših domačih organizacijah marsikaj doseči, in potem bomo s tem večjim uspehom mogli nastopati na svetovni pozornici, bodisi kot celoten narod ali pa tudi kot posamniki in v posameznih skupinah.

Vsak narod ima poleg svoje ožje domovine še širše obzorje svoje duševne moči in svojega kulturnega vpliva v tujem svetu. Naj bi tudi nam na sličen način naši izseljenci s svojo pridnostjo in vztrajnostjo pomagali graditi preko domačih meja boljšo in lepšo Jugoslavijo!

Fran Erjavec:

Bistvena vprašanja izseljeniškega skrbstva.

Na zadnjem sestanku ljubljanske oblastne skupščine je bila na predlog oblastnega odbora sklenjena ustanovitev posebnega oblastnega izseljeniškega urada, razen tega se pa vrše v Ljubljani že dlje časa tudi priprave za obnovitev Rafaelove družbe. Glede na ta dva važna dogodka v naši socialni politiki je vendarle upati, da bomo začeli v doglednem času posvečati izseljenškemu vprašanju nekoliko več pozornosti, nego v zadnjih letih, ko so bili naši izseljenci prepuščeni dobesedno le — sami sebi.

Če hočemo, da bo delo navedenih dveh činiteljev uspešno, si moramo biti pa najprej na jasnem glede osnovnih vprašanj in nalog izseljeniškega skrbstva, kajti šele potem bo mogoče na tem polju res sistematično in smotreno postopanje. Po mojem mnenju ne smemo izgubiti iz vidika naslednjih dejstev:

Izseljeništvu je odprta rana na narodnem telesu, ker odvaja narodu prvovrstne sile (postopači, starci, otroci, bolehní itd. se navadno ne izseljujejo!) ter slabi s tem njegovo fizično in gospodarsko moč. Glede na to izseljeništvu v nobenem slučaju ne smemo pospeševati. Zaradi nezadostno razvitega kmetijstva, obrti in industrije pa Slovenija ne more preživljati vsega svojega prebivalstva in znaten del delovnih sil je zato prisiljen iskati dela in jela izven domovine. In teh ne smemo prepuščati svoji usodi. Pri izseljenškem skrbstvu torej ne gre za pospeševanje izseljeništvu, temveč predvsem za regulacijo in organizacijo izseljevanja.

Samo skrbstvo za izseljence lahko razdelimo v tri glavne panoge, te so: preskrba primernege dela v tujini, vsestransko varstvo izseljenca v tujini in skrb za to, da izseljenec z odhodom iz domovine zanjo še ni izgubljen.

Preskrba primernege dela izseljencem mora in more biti predvsem naloga dobro organiziranega posredovanja dela, ki mora imeti v evidenci ves svetovni delovni trg, zato se mi zdi uspešno izseljeniško skrbstvo brez dobro organiziranega posredovanja dela skoro neizvedljivo. Naloga posredovalnic za delo, je iskati onim množicam našega ljudstva, ki doma ne morejo dobiti kruha, čim najboljšega zaslužka na tujem, in sicer iniciativno. To se pravi: posredovalnice morajo voditi točno evidenco domačega delovnega trga in same iskati onim, ki jih ni mogoče zaposliti doma, kruha na tujem tako, da izseljencem ne bo treba begati po tujini iz kraja v kraj ter se prodati prvemu, ki jih sprejme, ali pa slediti le vabilom morebitnih znancev, ki poznajo kvečjemu svoje najbližje okoliše. Iz svojih skušenj vem, da se da doseči v tem pogledu prav znatne uspehe, toda pogoj je, da imajo posredovalnice smotreno vodstvo in dovolj sredstev za izvrševanje teh svojih nalog. Žal pogrešamo danes obojega.

Ko je izseljencu zagotovljeno delo, pride zanj v prvi vrsti v poštev za dostno in vsestransko varstvo. Izseljenec mora biti deležen po možnosti vseh ugodnosti socialne zakonodaje dotične države in zadostnega pravnega varstva od strani domovinske države. To plat izseljeniškega skrbstva more pa voditi le osrednja vlada potom socialnega in zunanjega ministrstva, ki zlasti pri raznih meddržavnih konvencijah ne sme nikoli pozabiti na izseljence. Čeprav sem za največjo decentralizacijo socialne politike in za to, da se prepusti čim največ agend socialnega skrbstva oblastnim samoupravam¹, je iz zgorajšnjega vendarle jasno, da brez nekega osrednjega izseljeniškega urada v okviru socialnega ali zunanjega ministrstva ne bo šlo, kajti le ta bi mogel in moral skrbeti za omenjeno zadostno varstvo. Danes je položaj ta, da najdejo naši izseljenci pogosto več varstva pri tujih oblasteh, nego od strani domovinske države, ki se zanje prav nič ne briga. Kvečjemu nalete izseljenci pri naših konzulatih in poslaništvih po mnogih krajih na — šikane.

Tretja prevažna plat izseljeniškega vprašanja je pa skrb za to, da izseljenec z odhodom iz domovine zanj še ni izgubljen. In to, mislim, more biti v prvi vrsti naloga oblastnega izseljeniškega urada ter Rafaelove družbe. Jasno je, da more in mora obračati čim največjo pozornost tudi prvima dvema točkama, toda le v svrhu potrebnih intervencij, dočim za direktno izvrševanje ne bodeta imela ne potrebnega aparata in ne potrebne kompetence. Sicer je pa tudi tretja plat tega skrbstva tako važna in tako obsežna, da bo treba za njeno izvrševanje mnogo dela in žrtev.

Na kratko rečeno: oblastni izseljeniški urad in Rafaelova družba naj skušata ohraniti izseljence domovini duševno in gospodarsko.

Duševna ohranitev bi bila izražena predvsem v tem, da se čuti izseljenec tudi v tujini kot član živega narodnega občestva v pravi domovini. Če pomislimo, da odhaja vsak izseljenec že iz domovine s precejšnjo trpkostjo v srcu s trebihom za kruhom in da mu potem v tujini manjka skoro prav vseh moralnih opor, ki ga obdajajo v domovini okrog in okrog, je popolnoma naravno, če pride pri izseljencu že v najkrajšem času do popolnega notranjega poloma, ki se potem tako pogosto izraža tudi v zunanjem. Da se prepreči to, je treba poskrbeti izseljencu v prvi vrsti za zadostno dušno pastirstvo od strani dobrih duhovnikov-rojakov, za tem pa za primerno duševno življenje s pomočjo društev, knjižnic, časopisov itd., nadalje za slovenski pouk otrok izseljencev in končno za čim najintenzivnejši stik s staro domovino s pomočjo obiskov, pismene zveze in tako dalje.

Šele ta duševna ohranitev izseljencev more imeti za posledico tudi gospodarsko ohranitev. Kaj si mislim s tem, je dovolj, če po-

¹ Žal bo po dosedanjih vesteh prepuščeno oblastnim samoupravam najbrže le nekaj, doslej v državni upravi se nahajajočih dobrodelnih zavodov.

kažem le na — Italijane. Pred vojno so prihajali k nam na pomlad v celih tisočih, pridno delali in najskromnejše živeli, jeseni so se pa vračali z zaslužkom zopet domov. Velik del Italije je živel sploh le od tujcev in izseljencev. To moramo imeti pred očmi tudi mi. Sicer je res, da so poslali tudi naši ameriški izseljenci domov desetine in desetine milijonov ter s tem rešili propada tisoče slovenskih domov, vendar je bil to skoro le denar onih izseljencev, ki so odšli tja namenoma samo za par let, da si prislužijo sredstva za povračilo dolgov in se nato vrnejo, dočim je velik del, morda celo znatna večina v tujini kmalu pozabila na domovino, pretrgala polagoma z njo vsak stik in se utopila v tujih morjih. Čeprav je še danes n. pr. v Severni Ameriki nad 200.000 Slovencev, trdijo vsi poznavalci razmer, da bodo že v dveh do treh desetletjih — izginili, dotok dolarjev v domovino se pa manjša od leta do leta.

Cilj poprej omenjene duševne ohranitve naših izseljencev mora biti ta, da nikakor ne izgube misli na povratek domov, kajti le v tem slučaju morejo ostati ohranjene domovini njih duše in tudi žulji njih rok. In iskati in pospeševati pota, sredstva ter oblike te gospodarske ohranitve naj bo predvsem naloga izseljeniškega urada, potem postanejo tudi siromašni Sloveniji izseljenci tak mogočen gospodarski faktor, kakor so že davno Italiji.

Iz povedanega je razvidno, da prihaja pri reševanju izseljeniškega skrbstva² v poštev več činiteljev in če hoče biti to skrbstvo res uspešno, morajo funkcionirati ter intenzivno sodelovati vsi navedeni činitelji. In interes šestine slovenskega naroda, ki živi v tujini, desetisočev, ki so prisiljeni odhajati v tujino s trebuhom za kruhom, desetisočev, ki se bodo še izselili, in nas samih, ki lahko živimo na rodni grudi, zahtevajo, da poskrbimo za uspešno delo vseh teh činiteljev.

---

² Tu sem imel pred očmi izseljevanje v inozemstvo. Za nas pa prihajata v prav znatni meri v poštev tudi izseljevanje v ostale pokrajne naše države in kolonizacija, ki je v najožji zvezi s temi vprašanji. O tem pa ob drugi priliki.

Politični pregled.

Zunanjepolitični dogodki. Prijateljska pogodba med kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev ter Francijo. Dne 11. novembra 1927 je bil v Parizu podpisan pakt prijateljstva med Francijo in Jugoslavijo. Pogodba je bila že pred poldrugim letom paralarirana, pa ni bila podpisana, ker je bila zamišljena na širši podlagi, kot trozveza med Francijo, Italijo in Jugoslavijo. To dejstvo dokazuje, da pogodba ni naperjena proti Italiji, marveč je ohranila svoj prvotni pomen, zajamčiti mir ob Sredozemskem morju in na Balkanu. Italiji to ni šlo v račun njenega zunanjepolitičnega načrta in ni hotela pristopiti k trozvezni pogodbi. Italijanski pa tudi nekateri angleški listi so poudarjali, da je jugoslovansko-francoska prijateljska pogodba naperjena proti Italiji in proti Nemčiji. Nemški listi, kakor »Berliner Tageblatt«, so to insinuacijo odločno zavrnil in jo označili kot namero, omajati šobro razmerje med Nemčijo in Jugoslavijo in ustvariti razpoloženje za trozvezo med Anglijo, Italijo in Nemčijo. Vsa ostala javnost je pa toplo pozdravila v Parizu sklenjeni pakt, ki mu pripisuje veliko važnost, ne ker bi pomenil kak novi Locarno ali ker bi bil kaj posebno izrednega, ampak ker pomeni jamstvo za mir. Vsa Evropa je čutila, da je Italija element vznemirjenja v Evropi in da se je samo z njene strani bati inicijative za vojne zapletljajve. Dasi pogodba ni naperjena proti Italiji, marveč se celo pričakuje, da ji bo Italija pristopila, vendar pomeni jamstvo miru pred Italijo, ako bi hotela kaliti mir. Italija si bo pač premislila spuščati se v kakšne pustolovščine, ker eventualna njena izzivanja na Soči bi dobila isti odmev v Jugoslaviji kakor Franciji, istotako bi italijanska izzivanja proti Nizzi pomenila dvojno njeno fronto, na zapadu in vzhodu.

Pravilen odmev je dobila pogodba na Balkanu, predvsem v Grčiji, pa tudi v Bolgariji, celo v Albaniji. Misli se, da se bo Grčija prej ali slej pridružila, da bo Francija s tem korakom pridobila na Balkanu na svojem vplivu, istotako pa tudi Jugoslavija. Med Jugoslavijo in Grško je vsled vprašanja jugoslovanske cone v soluskem pristanišču nastal v razvoju medsebojnih odnošajev zastoj, po sklenjenem paktu v Parizu pa se je takoj opazilo in občutilo prijaznejše stališče Grčije do Jugoslavije in večja pripravljenost za reševanje spornih vprašanj med obema državama. Oficialna Bolgarija je sprejela vest o francosko-jugoslovanskem paktu korektno, v Albaniji pa se že čuti odpor proti italijanski zvezi in imperialističnim namenom Italije. Dejstvo, da je v Albaniji zamenjal dosedanega italofilskega finančnega ministra

nov minister, ki se smatra kot nasprotnik italijanske politike, jasno osvetljuje pomen francosko-jugoslovanskega pakta. Obroč, ki ga je pletla Italija okoli Jugoslavije, je na več krajih zlomljen. Zato pomeni francosko-jugoslovanski pakt občuten poraz za italijansko zunanjo politiko.

Pogodba bo koncem meseca novembra registrirana pri Društvu narodov v Zenevi in nato objavljena. Dejstvo, da Italija ni hotela pristopiti tropaktu z izgovorom, da ima z Jugoslavijo itak že prijateljsko pogodbo in je zvezana tudi s Francijo, dokazuje ravnotako kakor njena tajno pripravljena in sklenjena zveza z Italijo, da kljub »prijateljski pogodbi« z Jugoslavijo ni imela prijateljskih namenov z Jugoslavijo, pomeni pa za Francijo, zlasti pa še za Jugoslavijo hudo breme, ker spriči takega razpoloženja Italije ne morete misliti na razorožitev. Zato ni čudno, da so nemški listi objavili trditve, da je Francija prevzela skrb za oboroževanje Jugoslavije, da bodo z njeno pomočjo dograjene municijske tovarne, arzenali, letalske naprave v Jugoslaviji in se bo Boka Kotorska utrdila kot pomorsko oporišče prvega reda.

Naša javnost je takoj spoznala velik pomen pakta s Francijo in je prijateljsko pogodbo navdušeno pozdravila.

Borba za prestol v Romuniji je v prvi polovici meseca septembra razburila vso javnost v Romuniji, pa je povzročila nekoliko skrbi tudi drugim, predvsem sosednim državam. Manoilescu, ki je prišel v Romunijo od princa Karla, ki živi nekje v okolici Pariza in so mu bile z zakonom vzete pravice do rom. prestola, je prinesel od pretendenta na romunski prestol važna poročila za domovino, pa je bil na povelje ministrskega predsednika Bratianu takoj aretiran in postavljen pred vojaško sodišče kot veleizdajnik. Vojaško sodišče ga je 15. novembra s tremi proti dvema glasovoma oprostilo, znamenje, da uživa odstavljene princ v Romuniji še mnogo simpatij. Saj so nastopili kot njegovi zagovorniki ugledni politiki vladne opozicije. Zdi se, da ima ta afera v ozadju še druge nezadovoljnike z rešitvijo romunskega prestolnega vprašanja Bratianu je zagrozil s proglasitvijo republike, ako bo Manoilescu oproščen, pa svoje grožnje ni izpolnil, dasi se je sicer držal krepko. Z Manoilescovo oprostitvijo spor za nasledstvo v Romuniji ni končan.

Dne 7. novembra sta slavila italijanski fašizem svojo petletnico, ruski komunizem pa desetletnico svoje zmage. Po sredstvih in metodi, ki se je poslužujeta, sta si ta po svojih ciljih najekstremnejša antipoda drug drugemu najbližja. Drug je rodil drugega in oba sta imela na razvoj političnega in socialnega mišljenja po vsem svetu velik vpliv, ki se je občutil zlasti na evrop-

skem kontinentu. Ob njunih obletnicah pa solnce njunih ideologij že zatemneva in nima več tiste čarobne privlačne moči, ki je grozila vse evropske narode razdeliti v dva tabora, ki naj bi se med seboj kot nepomirljiva nasprotnika klala, dokler ne bi eden ali drugi bil popolnoma uničen. Niti v enem niti v drugem ni krščanstva in zato tudi ne klice pravicoljubnosti, marveč nosita oba pečat sile nad pravico, pečat nekulturnosti, ki zaničujeta dostojanstvo človeka in človečnosti in jima je ideja več kakor celokupna človeška družba, dasi bi bilo krivično enemu kakor drugemu zanikati i dobrih tendenc in odrekati vsako zaslugo. Ruski boljševizem je opozoril človeštvo na socialne krivice, ki jih vrši nad socialno slabejšimi sloji kapitalistično navdahnjena in ljubezni do bližnjega odrekajoča se družba, ki je imela ali še ima v Evropi državno in gospodarsko oblast nad socialno šibkejšimi. Potresel je državne temelje in vzbudil vsaj v enem delu inteligence vest in zavest socialne krivičnosti. Fašizem pa se je rodil kot odpor proti brezobzirnemu gospodarskemu uničevanju in zanikavanju vsake prirojene nacionalne zavesti in nacionalnega čustvovanja in zatiranju vsake ideje, ki ni v skladu z boljševiško ideologijo. Tudi proti izrazito protiverski vzgoji, ki jo zagovarja in udeležuje ruski boljševizem, je poudaril pomen krščanstva za človeštvo in državnost, dasi je sam nastopal najbrezobzirneje proti krščanskim strujam, kjerkoli in kadarkoli so se mu zdele nevarne kot njegove protivnice, proti socialnemu imperializmu boljševizma, stremecemu za svetovno revolucijo kot sredstvom boljševiziranja, pa je postavil idejo nacionalističnega imperializma. Za usodo ruskega boljševizma je značilen pojav, da so si tvorci ruske boljševiške revolucije v laseh in sta bila Trocki in Žinovjev izključena iz stranke, dvanajst njunih odličnih pristašev pa je izgubilo svoje položaje, med njimi Radek in Kamenjev, ki se ne bo več vrnil v Rim na svoj poslaniški položaj. Menda bo zadela ista usoda tudi Rakovskega.

Fr. S.

Notranjepolitični položaj. Kriza v koaliciji med radikali in demokrati, ki so jo opozicionalni politiki pričakovali in z vso gotovostjo napovedali, je izostala. Vслед stališča, ki ga je zavzel v demokratskem klubu načelnik kluba in demokratske stranke, gospod Ljuba Davidovič, se je zdela neizogibna samo kriza v demokratskem klubu, položaj v vladi pa nevzdržljiv, ako bi te razmere v demokratskem klubu trajale še naprej. Vendar v demokratskem klubu ni prišlo ne do preloma, ne do razčiščenja; Marinkovičeva teza, da je koalicija z radikali in s Slovensko ljudsko stranko za državo potrebna, za demokratsko stranko pa dobra, je med demokrati popolnoma zmagala. Na svoji seji dne 25. oktobra je demokratski klub soglasno odobril to stališče, istočasno pa izrekel svojemu strankinemu voditelju g. Da-

vidoviću neomajno zaupanje in izrazil upanje, da se bodo razmere med demokrati in radikali razčistile in omogočila nadaljnja koalicija za uresničenjem demokratskih zahtev. Pri tem je ostalo. G. Davidovič se je odtegnel parlamentarnemu udeleževanju in nekateri njegovi ožji politični prijatelji se drže v parlamentu pasivno. To omogoča še zanaprej sedanjo vladno koalicijo. Glasovi o bloku demokracije so precej ponehali in snovanje takega bloka danes ni več aktualno vprašanje. Mnogo sta k temu pripomogla gg. Svetozar Pribičević in Radić s svojim nastopanjem v parlamentu. Zlasti g. Radić je demokrate prepričal, da je sodelovanje z njim nemogoče in da bi bil blok demokracije z njim zgrajen na pesek. »Zgodovinski dokument«, podpisovanje pisma na predsedstvo demokratske zajednice, ki vsebuje poziv za pristop k bloku demokracije in so ga podpisali gg. Svetozar Pribičević, Stjepan Radić in Jovan Jovanović, je zaenkrat ostal res samo »zgodovinski dokument«. — Tudi zemljaradniki se polagoma odtegujejo ideji bloka demokracije, ker nikdar niso verjeli v demokracijo Pribičevićeve stranke, nego so mislili v pričakovanju »bloka demokracije« ta položaj zase izkoristiti. Zato tudi niso pristopili skupni parlamentarni zajednici, ki sta jo napravila Radić in Pribičević, odnosno sta jo sprejela Samostalnodemokratski klub in Hrvatski seljački klub. S to parlamentarno zajednico sta mislila gg. Radić in Pribičević dati demokratom novo pobudo za ustvaritev bloka demokracije, pa je ostalo samo pri poizkusu. Rezultat je povsem drugi, namreč ta, da sta oba vezana in ste s tem postali njuni parlamentarni skupini negibni in obsojeni na skupno osamljenost. V parlamentu se je pa klub temu opazilo, da je začel g. Radić snubiti in so njegov nastop politiki smatrali kot ponujanje v vladno koalicijo. To je bilo isti dan, ko se je vršila debata o interpelaciji na dr. Gosarja. Od tedaj so samostojni demokrati v parlamentu nekako čudno utihnili, le Radić je postal zopet živahnejši.

Vlada je pripravila več zakonov, ki jih je deloma že predložila parlamentu, deloma pa jih misli v najkrajšem času, in državni proračun s finančnim zakonom. Proračun je deljen prvič v dva dela, v proračun državnih izdatkov in dohodkov in v proračun izdatkov in dohodkov državnih podjetij. Državni proračun izdatkov znaša 7.497.942.000 Din, proračun drž. podjetij pa 4.094.852.000 Din. Proračun izkazuje primanjkljaj, ne samo 37 milijonov, kakor je videti na prvi pogled v finančnem zakonu, nego 232 milijonov. Za proračunsko leto 1927./28. je znašal proračun 11.477.570.000 Din, torej celo nekoliko manj kakor letošnji, dasiravno so bile postavke v proračunih vseh ministrstev znatno nižane, kolikor je sedaj znano. Kako je to mogoče, se bo pokazalo, ko dobi skupščina proračune za vsa ministrstva. Dosedaj so bili skupščini predloženi proračuni ministrstva za pravo-

sodje, za notranje, za vere, za socialno politiko in za zunanjo politiko. V vladi se je pretresal zakonski načrt o izenačenju davkov, ki pomeni velik napredek nasproti osnutku, ki ga je izdelala vlada radikalno-radičevske koalicije. Zlasti ga bodo veseli delavci in davčni obvezanci, ki morajo plačevati osebno dohodnino. Fr. S.

Kulturni pregled.

Kriza knjige. Zadnje čase se začena naša javnost intenzivno pečati s »krizo naše knjige«. Kakor splošno po svetu tako preživlja tudi pri nas knjiga težke čase v zvezi s krizo vse naše omike. Kajti danes je problem naše knjige v najožji zvezi z našo omiko. Danes je število inteligentov vsekakor neprimerno večje kakor prej, toda vprašanje je, če je v zvezi s številom rasla kvaliteta izobrazbe. Odgovor na to je znan: izobrazba je bila prej kvalitativno boljša, danes pa je preveč »demokratizirana«, v njeno veliko škodo. Povprečni nivo izobrazbe danes ni primerno višji z ozirom na število izobražencev. Današnja civilizacija je preveč mehanična, telesna in služi samo enemu cilju: kako usposobiti človeka, da doseže čim večji gospodarski efekt ali zase ali pa za druge; pri tem pa seveda znatno trpi kvaliteta izobrazbe.

Posebno poučno je bilo pred nedavnim predavanjem o knjigi, tako znanstveni kakor leposlovni. V debati je bilo posebno poudarjeno, da bo treba poiskati potov za knjigo, da pride med ljudi. Tako so priporočali zopet uvedbo načina prodaje knjig, kakor je bil pred vojno, da so knjigarne vsako svojo novo izdajo poslale večjemu krogu stalnih interesentov, ki so stalno konzumirali par sto izvodov. Nanie je bilo računati z gotovostjo. Nadalje bi bilo treba prinesiti knjigo direktno ljudem. Favorizira naj se subskripcijski sistem. Napravi naj se po danskem zgledu seznam desetih knjig, ki morajo biti naprodaj v vsaki vasi in ki jih mora vsakdo kupiti. Predlogi so vredni vsega uvaževanja in kažejo resno stremeljenja, kako najti čim večji odjem za knjigo.

Središče problema je v tem: čim več knjig je treba spraviti med ljudi. Predlagalo se je tudi znižanje cen knjig, da bi jih moglo kupiti čim več ljudi. To je pa danes skoro nemogoče. Na znižanje je misliti le v slučaju, če bi se razpečalo večje število knjig. Zato je treba ukreniti vse, da bi konzum knjig povečali. Danes je mnogo slojev prebivalstva, ki bi lahko kupilo knjigo. Ravno pri teh slojih pa delajo knjigi največjo konkurenco dnevnik, revije, in ne v mali meri kino. Kino je najnevarnejši konkurent knjigi, da ne more prodreti v gotove sloje prebivalstva, ki ne more prav za prav konzumirati knjig zaradi svojega nivoja izobrazbe, knjiga

pa se seveda njim ne more in ne sme prilagoditi. Za to, da se knjiga razširi, pa naj se uporabijo vsa sredstva reklame in sploh vsa sredstva, s katerimi je mogoče knjigo približati ljudstvu. Pri čim večjem odjemu je računati na to, da bo to pocenilo knjigo in s tem bo dan nov moment, da se knjiga čim bolj razširi. Eden najvažnejših momentov pa je vsekakor ta: Slovenci smo majhen narod in zato ni mogoče izdajati knjig v stotisočih izvodov. Zato bo vsa naša knjižna produkcija naraščala le do omejene višine. Boriti se bo pa imela in se že ima ne toliko s konkurenco nemške, kakor s konkurenco hrvaške knjige. D. P.

Socialni pregled.

K reformi naše socialne politike. Vsa povojna leta se je izživljala naša energija skoro le v političnih vprašanjih v ožjem pomenu besede. To je bilo popolnoma naravno, kajti oblika, v kateri je bil pri nas izsiljen usodni politični centralizem, je vprav izživljala k nairadikalnejšemu odporu, zlasti dokler je bilo precej upanja na možnost revizije ustave. Po kapitulaciji večinske hrvaške stranke je padlo to upanje za bližnjo bodočnost v vodo in vse večje politične stranke, ki nosijo odgovornost za usodo slojev, ki so jim poverili svoje zaupanje, morajo s tem računati ter skušati tudi iz danih razmer ven realizirati čim največ svojega kulturnega, gospodarskega in socialnega programa. Naravna posledica tega je, da bo stonilo za naibljžjo bodočnost pri nas čisto politično državnopravno vprašanje v ozadje, na ozorišče bodo pa stopila kulturna, gospodarska in socialna vprašanja, ki so bila na veliko škodo ljudstva toliko let skoro popolnoma zanemarjena.

Pri obravnavanju socialnih vprašanj bo potrebna predvsem temeljita revizija vseh povojnih socialnih političnih zakonov, s katerimi je upravičeno nezadovoljno vse. Da ti zakoni niso mogli biti vzorni, je razumljivo, kajti prva povojna leta smo bili čez noč postavljeni pred popolnoma nova nereča vprašanja, ki jih je bilo treba hitro rešiti. Ker je o njih dotlej le redkokdo razmišljal, so posegli pač po prvih tujih vzorcih, ki so bili slučajno pri roki (ne glede na strankarske interese, ki so tudi igrali važno vlogo) ter jih bolj ali manj diletantsko prirojeno položili na mize članov tedanjega zakonodajnega odbora kot zakonske načrte. Ker tudi tedanji »očetje domovine« niso imeli mnogo pojma o vseh teh stvareh, so bili ti načrti sprejeti skoro prav brez vsake debate. Posledice seveda niso mogle izostati in danes, po dobrih petih letih ve že prav vsak laik, da bo treba vse, kar se je tedaj naredilo, preurediti in predrugačiti prav temeljito.

Toda kako? Kritike obstoječe socialne zakonodaje smo čuli zadnja leta že jako mnogo in po večini so bile upravičene, toda po večini tudi zgolj — pavšalne, s čimer je pa resnemu raziskovalcu teh vprašanj pomagane jako malo. Še mnogo, mnogo manj so pa vse te kritike obsegale pozitivnih misli in predlogov, zaradi česar je tudi reformacija te zakonodaje pri nas danes prav tako nepripravljena, kakor je bilo njeno prvo oblikovanje. Upravičeno se zato lahko bojimo, da tudi nova oblika naše socialne zakonodaje ne bo prinesla kakih resnih izboljšanj, temveč le nova eksperimentiranja.

In ravno to je, kar bi bilo treba prepričati, kajti mnogo bolje je, da ostane nekaj časa še pri starem, a da reforme temeljito pripravimo. V to svrhu bi bilo treba poiskati potov in sredstev, da pritegnemo k obravnavanju raznih nameranih reform strokovnjake in interese, kajti le tako je upati, da bodo reforme pomenile res korak naprej, ne pa koraka z dežja — pod kap. V tem pogledu smo grešili v zadnjih letih že toliko, da bi nas dosedanje izkušnje že lahko izmodrile.

Krivi smo tega vsi, zlasti pa činitelji, ki pripravljajo posamezne reforme za zaprtimi vrati in postavljajo javnost navadno že pred dovršena dejstva, dalje dnevni tisk, ki hlasta le za novicami in senzacijami, a se tako brani resnih razmotiranj o raznih aktualnih vprašanih in delavske organizacije, ki so padle zadnja leta pri nas na izredno nizek nivo ter menda sploh nimajo nobene jasne orientacije več v raznih podrobnostih praktične rešitve posameznih vprašanj. E.

Gospodarski pregled.

Zbornica za trgovino, obrt in industrijo. Ni ga pri nas danes večjega anahronizma, nego je liberalizem, ki se je po vojni sicer skril za razna privlačna imena (demokracija, naprednjaštvo itd.), a je ostal prav tako sterilan, len, reakcionaren, frazast in zato škodljiv, kot je bil pred vojno. Vsak moderno misleč človek mora zato le obžalovati, da še vedno dominira v premožnih činiteljih našega narodnega življenja, s čemer neizmerno škoduje celokupnemu narodnemu razvoju. Svojo trdno oporo ima žal v številčno precej močnem sloju polizobraženstva, ki je najmanj sposobno ločiti med realnostjo in frazo.

Taka trdna domena liberalizma je bila prav do zadnjega časa med drugim n. pr. tudi ljubljanska Zbornica za trgovino, obrt in industrijo, ki je bila zato tudi kričeča primera senilne sterilnosti in nerazumevanja svojih dolžnosti. To prepričanje se nam še prav posebno potrjuje, če listamo n. pr. po »Izveštaju trgovačke i obrtničke ko-

more u Zagrebu za godinu 1926.«, ki je izšel letošnje poletje (izhaja redno vsako leto). Človek pregleduje to mogočno publikacijo (skoraj 400 strani velike četvorke) s pravim užitkom, saj mu daje v svojem »občem delu« lep in dokaj izčrpen vpogled v celokupno gospodarsko stanje naše države in njeno gospodarsko politiko v zadnjem letu, »posebni del« pa podrobno obravnava (izvzemši zadružništvo, kar je velika vrzel) vse gospodarske panoge na ozemlju zbornice, a statistični del nam nudi podroben pregled hrvaške obrti, industrije in trgovine (od 35.457 podjetij jih je skoraj tretjina, t. j. 10.011 v samem Zagrebu, iz česar je tudi razumljiv silen razmah Zagreba v zadnjih letih), da, celo statistiko škode zaradi povodnji l. 1926. najdemo tu. Skratka: to poročilo je ogledalo gospodarskega položaja Hrvaške ter dragocena zbirka misli in gradiva za proučevanje hrvaškega narodnega gospodarstva in s tem seveda tudi za ustvarjanje nadaljnjih načrtov.

Vse to nam nehoti in neprestano vriva vprašanje: Kje imamo tako ogledalo gospodarskega položaja Slovenije? Odgovor je kratak: nikjer! Doslej liberalna ljubljanska Zbornica za TOI, ki bi nam ga morala sprti podajati, se za to menda sploh ni zanimala, saj smo dobili prvi skromni poizkus njenega letnega poročila šele letos, ko je gospodaril v njej — komisar (!!), dočim je v vseh ostalih povojnih letih izdala le par klavernih — adresarjev. Značilno za nas je pa, da te indolence doslej še ni nihče oziroma gojal po zaslužnju. Stanje v posameznih gospodarskih panogah ni in ne sme biti le zadeva tega ali drugega zborničnega uradnika ali svetnika, temveč je zadeva vsega naroda, ker je na vsaki gospodarski panogi zainteresiran ves narod, zato je nesporna dolžnost zbornice, ki ima za to potreben aparat in denar, da vodi natančno evidenco celokupnega gospodarskega stanja našega naroda, ga o njem redno izčrpano obvešča in prihaja tudi s pozitivnimi predlogi. V to svrhu menda lahko zahtevamo, da izdaja zbornica redno svoja letna poročila z navedeno vsebino.

Ob tej priliki še eno: nobena stran našega znanstva ni tako popolnoma zanemarjena, kot je zgodovina slovenskega gospodarstva, o kateri ne vemo doslej še skoraj ničesar. Tudi v tem pogledu je dolžnost zbornice, da prispeva svoj tribut. Dobro bi tedaj bilo, če bi novi gospodarji zbornice posvetili potrebno skrb njeni knjižnici, ki bi naj postala nekaka osrednja slovenska gospodarska knjižnica in v njej bi se zbiralo tudi vse gradivo, tikajoče se naše gospodarske zgodovine, a knjižničarjeva dolžnost bi naj tudi bila sestavljanje in publiciranje gradiva za našo gospodarsko zgodovino. E.

Z našega knjižnega trga.

Lavtižar Jos.: V petih letih okrog sveta. Rateče-Planica, 1924. Samozaložba. Str. 170. — Potopisi so gotovo najboljše sredstvo za pouk v zemljepisju, zlasti še za preproste bravce. Pričujoča knjiga nam popisuje doživljanje vojnega ujetnika Sadarjevega Francelja, katerega so vrgli dogodki iz domovine preko Sibirije in Kitajske v Ameriko in od tod zopet nazaj domov. Ker je pisatelj prehodil velik del teh krajev sam, je njegov opis tudi živ in nazoren, zato ga bo bral vsak z velikim zadovoljstvom. Knjiga je priporočljiva zlasti za ljudske knjižnice, katerim tako manjka sličnega čtiva.

Lavtižar Jos.: Spomini. Rateče-Planica, 1926. Samozaložba. Str. 243. — Slovenci smo ravno na potopisih jako revni. Če pomislimo, da je izšla velika večina naših ljudi izpod slamanatih streh, se temu tudi ne moremo čuditi. Do vojne sta menda videla pri nas največ sveta prof. Knific in rateški g. župnik Lavtižar, naš pravi svetovni potopnik, znan že po dosedanjih svojih potopisih, ki so se jako priljubili ljudstvu. Spomini njegovega pestrega in bogatega življenja bodo zato vsakega zanimali in mi moremo zgorajšnje njegovo delo le priporočati.

Misijonski koledar za l. 1928. — Urejen je koledar jako lepo. Bogata, pestra in zanimiva vsebina ter številne slike mu bodo gotovo pridobile še novih prijateljev, ki jih ima že doslej obilo.

Molière: Skopuh. Komedija v petih dejanjih. Prevel Niko Kuret. (Ljudski oder, zv. XII.) Ljubljana, 1927. Založila Jugoslovanska knjigarna. Str. 112. — Vse hvale in priznanja vredno je, da začenjamo preskrbovati naše podeželske odre z repertoarjem, ki ni le privlačen za široke sloje ljudstva, temveč ima tudi vse umetniške kvalitete. Da bi le odri tudi pridno posegali po igratih vrsteh!

Wilhelm Hammelrath: Russland. Der Aufbruch eines Volkes. 1927. Verlag Das neue Volk, Würzburg. Str. 78. — Hammelrath poznamo tudi pri nas, saj je l. 1925. potoval po Sloveniji in bil tudi na dijaškem zborovanju pri Sv. Primožu nad Kamnikom. Zadnje čase je prepotoval tudi Rusijo; svoje vtise in doživljanje popisuje sedaj v tej, tudi za nas jako dragoceni knjižici. Predvsem ugotavlja, da mi zapadnjaki Rusije sploh ne poznamo, ali pa jo poznamo le iz naših časnikarskih poročil, ki so ali zlagana ali pretirana, ali se pa ozirajo le na posameznosti. Vse pojave v Rusiji je pa treba gledati s širšega vidika. — Knjiga je razdeljena v devet poglavij in ima na koncu statistični dodatek. V prvem poglavju govori splošno o Rusiji, pravi, da je Rusija čisto nekaj samosvojega, popolnoma različna v svojem jedru od ostale Evrope. Revolucija je prevrgla stari red in sedaj se ustvarja nov. Seveda je še veliko pomanjkljivosti in zablod, ali vsak začetek je težak, a glavno je,

da je začetek sploh tu. V nadaljnjih poglavjih opisuje svoje vtise o prebivalstvu in o deželi; vse življenje kaže krepek začetek, razvoj, dočim gremo zapadnjaki propasti nasproti. V Rusiji posvečajo posebno skrb ljudski izobrazbi in higijeni. V gradovih in vilah, kjer so pred revolucijo razkošno živeli knezi in razni velikaši, imajo sedaj delavci svoja okrevališča, kjer lahko preživi vsak delavec 2 do 4 tedne na leto na državne stroške, a razen tega dobiva še plačo. — Ljudsko umetnost vsestransko podpirajo. Vera in nrvnost med ljudstvom nista tako nizko kot se splošno pri nas misli, v zablodah brodijo le mesta, kar je pa najbrž tudi le prehodnega značaja. Le ena razlika je med Rusijo in zapadom: Rusija svoje napake odkrito priznava, dočim zapad svoje grehe rafinirano prikriva. Rusija gre nasproti novemu življenju, mi gremo v pogin. — Priporočamo to zanimivo delo vsem, zlasti našim kulturnim in političnim delavcem. J. S.

Kuret Niko: Dijaški koledar za šolsko leto 1927./28. Izdala in založila Slov. dijaška zveza. Str. 130. — Razen običajne koledarske vsebine prinaša dobro urejen koledarček še vrsto krajših sestavkov, ki nudijo dober vpogled v gibanje in stremjenja sedanjega slov. katoliškega dijaštva.

Cirilova knjižnica v Mariboru (založba tiskarne sv. Cirila), je izdala zadnje leto zopet vrsto nadaljnjih zvezkov, izmed katerih bi bilo omeniti predvsem II. in III. del »Dušice« (napisala B. Orczy), Jerajevo »Kadar rože cveto«, Cooperjevega »Zadnjega Mohikanca«, Majcenovo »Kratko zgodovino Maribora« in P. Kellerjev »Dom«. Razen Jerajevega in Majcenovega dela, moramo pozdraviti zlasti »Dušico« in Kellerjev »Dom«, ki ju bodo široke plasti ljudstva brale z velikim užitek, zaradi česar nanje še posebno opozarjamo ljudske knjižničarje. Glede na današnjo krizo na našem knjižnem trgu bi bilo založnico prositi, da posveti izbiri del, ki jih izda, čim največjo pozornost, kajti če bo segala po drugovrstnih stvarih, utegne odbiti še one redke, ki danes še kupujejo knjige. Doslej je izdala Cirilova knjižnica nekaj del, za katera ji moramo biti iskreno hvaležni in le želeli bi bilo, da ostanejo vsa na pričakovani višini.

La Situation de la Minorité Yougoslave en Italie. Institut pour la defense des droits des minorités a Ljubljana. Ljubljana, 1927. Str. 44. — Na zadnjem kongresu mednarodne unije za Zvezo narodov v Sofiji je prišel na razgovor tudi obupni položaj naših rojakov v Italiji. Za to priliko je izšla zgorajšnja brošura, ki registrira največje krivice, ki se gode našim ljudem onostran meje in ki imajo gotovo le malo primerov v novejši svetovni zgodovini. Le žal, da se na tako omejen prostor ni dalo spraviti več.

Vsekakor bo treba dobiti na en ali drug način sredstva, da izdamo čim prej večje izčrpano delo o naših manjšinah v Italiji, v Avstriji in na Madžarskem z vsemi podrobnostmi, statistikami, zemljevidi, diagrami itd. in to v vseh glavnih svetovnih jezikih. Če se bomo sami brigali za naše podjarmljene sonarodnjake tako malo, kot smo se doslej, je jasno, da se tudi drugi ne bodo pulili za nas. Tej potrebni brošuri so pridejani tudi trije jako dobri in pregledni zemljevidi.

Kržič A.: Zvezde in cvetice. Knjiga o hvaležnosti. V Ljubljani, 1927. Izdal A. Štroj, Str. 302. — Kržič je dovolj znan vzgojni pisatelj, zato nam tudi te knjige menda ni treba še posebe priporočati. Potrebna je vsakemu.

Mrkun Anton: Zgodovina protialkoholnega gibanja po vsem svetu, zlasti v Sloveniji. Ob petindvajsetletnici protialkoholnega gibanja med Slovenci. V Ljubljani, 1927. Izdala Protialkoholna zveza »Sveta vojska« v

Ljubljani, Str. 234. — To je že tretja Mrkunova knjiga, tikajoča se protialkoholnega boja, v enem letu in kakor smo iskreno pozdravili prvo, pozdravljamo tudi to. Knjiga nudi namreč precej več, kot bi pa pričakovali, to je prevažen drobec naše kulturne in socialne zgodovine, z veliko pridnostjo zbrano dragoceno gradivo, za katero moremo in moramo biti pisatelju le hvaležni, kajti zanimalo bo v enaki meri abstinenta in neabstinenta. Edino, kar bi si v tej bogati knjigi še želeli, bi bil točnejši pregled uspehov, ki so jih dosegla razna protialkoholna prizadevanja. Če ne drugače, bi se dalo ponazoriti to deloma in za silo tudi s pregledom števila članstva posameznih protialkoholnih organizacij v posameznih letih, s številom naročnikov protialkoholnih listov v posameznih letih itd. Vsekakor pa na knjigo opozarjamo vsakogar in jo prav toplo priporočamo.

E.

SOLIDNA POSTREŽBA FRANC PAVLIN

v trgovini s špecerijskim, manufakturnim in galanterijskim blagom.

Centrala: **Gradišče 3**

Podružnici:

Trg Tabor 4
Boršnikov trg 4

Strojne tovarne in livarne d. d. Ljubljana

Leta 1688 ustanov. **Zvonarna** Karlovška cesta 1.

Največja, najstarejša in najbolj vneljana domača zvonarna, večkrat odlikovana na razstavah v svetovnih mestih, kakor: v Parizu, na Dunaju, v Pragi, v Trstu itd. Njeni prvovrstni zvonovi so razstavljeni na vsakokratnih vzorčnih velesojnih v Ljubljani in v Zagrebu.

Najboljši material. Krasni glasovi. Kratek dobavni rok. Absolutno konkurenčne cene. Zahtevajte cenik.

NOVA ZALOŽBA REGIST. ZADRUGA Z OMEJENO ZAVEZO

V LJUBLJANI, NA KONGRESNEM TRGU
(V NUNSKEM POSLOPJU PRI ZVEZDI)

IMA NAPRODAJ VSE PISARNIŠKE POTREBŠČINE ZA DOM
IN SOLO TER VSAKOVRSNE KNJIGE V BOGATEM IZBORU

ZADRUGA PODEJETJE

ZADRUGA PODEJETJE